

koji postaje povijesno odlučujući; a budući da su povjesničari oni se zanimaju izvorima toga radničkog pokreta koji je danas postao odlučujući; oni se zanimaju etapama koje je prošao. Drugačije rečeno, to je današnja povijest, i još iz jačih razloga povijest sutrašnjice, koja će učiniti da će povijest radničkog pokreta postati, može se to reći bez nekog posebnog šovinizma povijesti radničkog pokreta, odlučujuća orijentacija povijesnih istraživača.«²²

Marijan Matićka

BEOGRAD U RATU I REVOLUCIJI 1941—1945,
Beograd 1971, 289 str.

U izdanju Istorijškog arhiva Beograda nedavno je objavljena knjiga: *Beograd u ratu i revoluciji 1941—1945* koja sadrži materijale s naučnog skupa, održanog 29. i 30. listopada 1970, u Beogradu pod istim naslovom. To je dvadeset naučnih saopćenja o razvoju i tokovima narodnooslobodilačkog pokreta u Beogradu u toku rata, strukturi njemačkog okupacionog aparata, politici suradnika okupatora, radu četničke organizacije, funkcioniranju narodne vlasti poslije oslobođenja, terorom okupatora i nekim oblicima borbe i rada beogradskih antifašista. U ovom prikazu pridržavam se redoslijeda u knjizi, budući da objavljeni radovi nisu u knjizi razvrstani tematski, što bi ipak — s obzirom na njihov sadržaj — bilo potrebno.

Na početku knjige tiskana je napomena Izdavača (Odbora za publikovanje Istorijškog arhiva Beograda) u kojoj se ukazuje na potrebu i značenje takve publikacije, a zatim slijedi popis skraćenica i Uvodna riječ *Gojka Lađevića*, direktora Istorijškog arhiva Beograda (5—8). Sav ostali prostor u knjizi zauzimaju nadopunjeni i prošireni referati pročitani na spomenutom skupu.

Prvi je prilog *Čedomira Đurđevića*: Komunistička partija Jugoslavije — organizator i nosilac NOP-a u Beogradu 1941—1944. (s osvrtom na period od 1929—1941. godine) (9—39) u kome autor ukratko prikazuje radnički pokret Beograda uoči drugoga svjetskog rata i pod okupacijom, a nešto opširnije djelovanje i organizacioni razvoj beogradske partijske organizacije za vrijeme rata. *Žarko Atanacković*, u prilogu: Partijska organizacija Zemuna u realizaciji politike i strategije KPJ u NOP i Revoluciji 1941—1944. (41—51), daje sažet sintetski pregled uvjeta i razvoja NOP-a u Zemunu. Zanimljivi rad *Jovana Vujoševića*: Značaj i posledice antiokupatorskog raspoloženja i otpora u Beogradu od 12. aprila do 4. jula 1941. (53—66) predstavlja pokušaj da se u kraćem prikazu, pomoću analitičke metode, prikaže rast antifašističkog raspoloženja i aktivnog otpora u Beogradu od početka okupacije do početka ustanka, rast koji se kontinuirano ispoljavao u nizu akcija protivljenja okupatoru, od, dakako, izvanrednog političkog i moralnog značenja. I *Milica Rajčević* u svom prilogu: Oblici akcija i metode otpora protiv okupatora i kvivslinga u Beogradu 1941—1944. (67—78) nastoji sistematizirati oblike otpora i analizira metode borbe »s obzirom na njihovu tipološku stranu«. Rad *Tome Rasulića*: Ilegalne veze i kanali NOP Beograda (79—90) sadrži podatke o sistemu veza, njihovom osiguranju,

²² NC, 40.

lozinkama, šiframa i kurirskoj službi kojom se održavala više-manje stalna veza okupiranog grada s terenom. *Muharem Kreso*: Karakter i struktura nemačkog okupacionog aparata u Beogradu 1941. do 1944. (91—99) obradio je sistem nemačkog okupacionog aparata u Beogradu u toku rata, a *Branislav Božović*, u svom prilogu: Obaveštajna služba nemačkog okupatora u Beogradu (101—116), daje iscrpan pregled uloge, razvoja i djelovanja njemačke obavještajne službe u Beogradu, u kojem je u toku rata bilo šest njemačkih obavještajnih organizacija sa široko razgranatom mrežom. Podatke o planovima, politici i radu suradnika okupatora pruža prilog *Miloša Krstića*: Osvrt na politiku saradnika okupatora Milana Aćimovića i Milana Nedića (117—128). *Branislav Božović* objavio je još jedan svoj rad: Specijalna policija u okupiranom Beogradu (129—141), u kojem prikazuje stvaranje upravnoga i policijsko-žandarmerijskog aparata koji je radio po nalogima i pod kontrolom okupacione vlasti, njegovu strukturu i metode rada s osobitim osvrtom na masovna hapšenja i strijeljanja. Prilog *Jelene Popović*: Učešće žena Beograda u Narodnooslobodilačkom pokretu (143—156) donosi fragmentarnu sliku niza najrazličitijih akcija u kojima aktivno sudjeluju antifašistkinje Beograda, dok saopćenje *Zlatije Vujanović*: Napredni srednjoškolski pokret Beograda (157—172) donosi pregled osnivanja srednjoškolske skojevske organizacije uoči rata, a zatim i njegovo djelovanje od početka okupacije do sredine 1942. godine do kada djeluje samostalno. Prilog *Venceslava Glišića*: Zločini nacista u Beogradu 1941—1944. (173—188) ne govori samo o oblicima terora što ga je okupator primjenjivao nego i o tri vremenska razdoblja u kojima se zločini razlikuju po načinu izvršenja. Autor — na osnovi sačuvanih fragmentarnih podataka i sjećanja — pretpostavlja da je oko 50.000 Beograđana izgubilo život kao žrtve nacističkih zločina. I rad *Lazara Ivanovića*: Jevrejsko pitanje u Beogradu za vreme okupacije 1941—1944. godine (189—199) donosi podatke o zločimima nacista nad Židovima, kojih je broj — prema autoru — u Beogradu pred rat bio 11.870. Oslobođenje je dočekalo svega 1 115. Pisac *Radošim Rajović*, u prilogu: Građanske političke grupacije u Beogradu 1941—1945. (201—211), podijelio je sadržaj svoga saopćenja na uvodni dio, zatim na držanje i politiku pojedinih građanskih stranaka u vremenu od okupacije i paraliziranja političkog života u Beogradu 1941—1942. te na definitivno opredjeljenje građanskih političkih grupa 1943—1944. godine, dok je *Miloš Krstić* prikazao: Rad četničke organizacije Draže Mihailovića u Beogradu 1941—1944. (213—223). *Veljko Kuprešanin* objavio je zapravo rezime jednog svog većeg rada pod naslovom: Kulturno-prosvetna politika okupatora u Srbiji (Beograd) (225—235) u kome je nastojao da sažme sve najkarakterističnije i prikaže »ne samo jednu posunovraćenu ideologiju [...] već i ambijent u kome je ona primenljivana«. *Petar Višnjić* prikazuje: Oslobođenje Beograda 1944. godine u svetlosti najnovijih istraživanja (237—247), a *Brankeo Petranović*: Narodnu vlast u oslobođenom Beogradu 1944—1947. (249—262). Autor *Dušan S. Bogdanović* opisuje u svom prilogu: Beograd kao centar međunarodne aktivnosti nove Jugoslavije 1944. i 1945. godine (263—274) kako je Beograd već u toku rata bio pretvoren u značajan centar međunarodnih zbivanja, osobito kad je bila u pitanju Evropa i prilike u njoj. I, na kraju, *Zarko D. Protić* donosi vrlo korisno saopćenje: Literatura o Beogradu u ratu i revoluciji (1941—1945) (275—290). U njemu autor pregledno i sistematski prikazuje stanje naše historiografije i povijesne publicistike koja govori o Beogradu u toku rata. Vrijednost tog priloga je to veća, ako se ima na umu da nam upravo takva vrsta radova još uvijek nedostaje u našoj povijesnoj znanosti.

Knjiga je suvremeno tehnički opremljena s bogatim slikovnim materijalom (bez paginacije!). Međutim, ona — kao i slični zbornici materijala pojedinih naučnih skupova s određenom temom — ima i već uobičajene nedostatke; sadržajno ne predstavlja cjelinu; prilično je heterogena; sastavljena od širokog spektra radova u kojima ima ponavljanja, a mjestimično i uopćenih razmatranja i ocjena o uvjetima rada i djelovanja NOP-a u okupiranom Beogradu što se često može odnositi na bilo koji okupirani grad. Dakako, taj zbornik radova nije mogao potpuno znanstveno obraditi sve one najrazličitije elemente i oblike otpora koji — uzeti zajedno — sačinjavaju NOP. Naravno za to su sami autori najmanje krivi jer su bili ograničeni i vremenom (na naučnom skupu) i prostorom (u knjizi), a — što je, možda, najvažnije — sadašnjim dometom istraživanja i historiografskim rezultatima prikaza fenomena NOP-a u jugoslavenskom okviru uopće. Usprkos svim tim nedostacima ipak — kako je već naglasio i izdavač edicije — prikazana će knjiga »predstavljati izvanredan priručnik za izučavanje najnovije istorije Beograda [...]«.

Narcisa Lengel-Krizman

INTERNATIONALE TAGUNG DER HISTORIKER DER ARBEITERBEWEGUNG (ITH) u Linzu

Radna zajednica za povijest radničkog pokreta (Arbeitsgemeinschaft für Geschichte der Arbeiterbewegung) u Austriji osnovana je 1957. godine. Prvi znanstveni skup ta je zajednica organizirala 1964. godine. Skup je bio posvećen 100-godišnjici Prve internacionale, a sudjelovali su na njemu historičari iz Poljske, Mađarske, Njemačke Demokratske Republike, Čehoslovačke i Jugoslavije. Naredno savjetovanje historičara radničkog pokreta održano je 1965. u Linzu, uoči 12. međunarodnog kongresa historičara u Beču. Organizatori tih dvaju skupova nisu u početku namjeravali organizirati stalna savjetovanja, ali sve veće zanimanje historičara ponukalo je organizatore da održe i 1966. godine znanstveni skup, na kojem je, na prijedlog većine sudionika, osnovana Međunarodna konferencija historičara radničkog pokreta sa sjedištem u Beču.

Ta konferencija predstavlja u organizacionom pogledu zajednicu povijesnih instituta i članova pojedinaca, s vlastitim statutom i izvršnim odborom. Organiziranje skupova, izdavanje publikacija i različite druge poslove obavlja dobrovoljno i besprijekorno nekoliko historičara, članova Radne zajednice za povijest radničkog pokreta i suradnika Dokumentacionog arhiva pokreta otpora (Dokumentationsarchiv der Widerstandsbewegung) u Beču.

Članovi Međunarodnog skupa historičara radničkog pokreta su pojedini povijesni instituti iz gotovo svih evropskih zemalja (osim Grčke, Portugala, Španjolske i Turske), pa i Japana, SAD i Kanade. Članovi te međunarodne organizacije su i neki instituti u Jugoslaviji, među njima Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu.

Održavanje savjetovanja, publiciranje referata i diskusija financiraju dijelom svojim doprinosima instituti-članovi, zaklade za unapređenje znanstvenog rada, Radnička komora grada Linza i druge znanstvene institucije. Istodobno sa znan-